

NODAVLAT MAKTABGACHA TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH SOHASIDAGI XORIJIY MAMLAKATLARNING QONUNCHILIGI VA ILG'OR TAJRIBASINI O'RGANISH

Eshpo'latova Odina

*Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali
Pedagogika va tillarni o'qitish fakulteti talabasi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim va tarbiyaning xorij davlatlardagi ilg'or tajribalari qiyosiy tahlil asosida o'rganilgan. Asosan rivojlangan G'arb va Sharq mamlakatlaridagi maktabgacha ta'lim shakllari va sharoitlari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Hamda mamlakatimizda maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar mazmuni va uning natijaviyligiga doir fikrlar yoritilgan. Shuningdek maktabgacha ta'lim va tarbiyaga oid xorijiy tajribalarni o'rganish yuzasidan olib borilayotgan tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratilgan. Uning metodologik asoslari haqida aniq fikrlar bayon etilgan. Ta'lim tizimidagi ilg'or tajribalar davlatlarning rivojlanishini ta'minlashdagi o'rni va ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim va tarbiya, me'yoriy-huquqiy asoslar, islohot, xorijiy davlatlar.

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim - tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori bilan tasdiqlangan «Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan dastur»ning asosiy maqsadli vazifalari va yo'nalishlari qatorida ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish belgilangan.[1]. Qarorga ko'ra, maktabgacha ta'lim tizimini tanqidiy o'rganish va yanada takomillashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish bo'yicha komissiya tashkil etilgan hamda uning asosiy vazifalari qatorida quyidagilar belgilangan: maktabgacha yoshdagi bolalarni uyg'un rivojlantirish sohasidagi ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda, sifatli maktabgacha ta'limni tashkil etishda davlat talablarini qayta ko'rib chiqish; mavjud amaliyot va ilg'or xorijiy tajribani o'rgangan holda, nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini litsenziyalashning soddalashtirilgan tartibini

joriy etish, ularning tashkiliy-huquqiy shakllarini takomillashtirish boʻyicha takliflar tayyorlash.

Oʻzbekiston Respublikasini rivojlangan mamlakatlar qatoridan joy egallashini taʼminlash, yosh avlodning komil inson boʻlib kamol topishiga bevosita bogʻliqdir. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev rahbarligida 2017 - yil 16 - avgust kuni boʻlib oʻtgan yigʻilishda maktabgacha taʼlim tizimini tarkibiy jihatdan tubdan isloh qilish, mazkur muassasalarga bolalarni toʻla qamrab olish boʻyicha muhim vazifalar qoʻyildi. Bu boradagi tahlillar natijasida qisqa vaqtda uchta yirik hujjat Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 9 - sentyabrdagi “Maktabgacha taʼlim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PQ-3261-sonli Qarori, 30 - sentyabr “Maktabgacha taʼlim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari” dagi PF-5198-sonli Farmoni hamda “Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim vazirligi –faoliyatini tashkil etish toʻgʻrisida”gi PQ-3305-sonli Qarori qabul qilindi. Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim vazirligi, uning hududiy boʻlinmalarining asosiy vazifalari va faoliyati yoʻnalishlari qatorida ilgʻor xorijiy tajribani hisobga olgan holda maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish berish belgilandi.

Barcha mamlakatlarda pedagoglar faoliyati uchun maksimal qulay sharoitlarning yaratilgani, pedagogning ijodiy erkinligi, katta hajmdagi hisobotlarning yoʻqligi, davlat bogʻchalari pedagoglari ijtimoiy statusining yuqoriligi, bolalar oʻzlarini namoyon qilishlari uchun yaratilgan ijodiy muhit, jumladan xonalarning hatto kichik detallarigacha qulay dizayni va jihozlangani, ular uchun boy adabiyotlar va rivojlantiruvchi oʻyinlarning mavjudligi, erta bolalikdan jamiyatda oʻzini tutish va shaxsiy gigiena koʻnikmalarini tarbiya qilish maktabgacha taʼlim tizimi muvaffaqiyatining asosini tashkil etadi. Quyida biz baʼzi bogʻchalarning faoliyatiga nazar tashlaymiz.

Koreya bogʻchalarda asosan musiqa, rasm, hisoblash mashgʻulotlari integratsion shaklda tashkil etiladi. Koreys bogʻchalarida bolalarda mustaqillik, tashabbuskorlik, ijodkorlik kabi maʼnaviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishga katta eʼtibor berilishi, taʼlim-tarbiya jarayonini uzviylikda olib borilishi, Oʻzbekistonda maktabgacha taʼlim tizimida Koreya tajribasidan foydalanish imkoniyatlarini kengligini koʻrsatadi. Xitoy bogʻchalarida bolalar tarbiyasi integratsion koʻrinishga ega yaʼni, jismoniy rivojlanish bilan uygʻunlikda olib boriladi, maktabgacha taʼlim tashkilotlarida bolalarni jismonan, aqlan, estetik rivojlanishlarida koʻmak beradi, bu bilan bolani eng kichik yoshidan barkamol shaxs boʻlib rivojlanishini taʼminlaydi. Bolalar bogʻchasida tarbiyaning asosiy vositasi oʻyin hisoblanadi, u yerda bolalarning rivojlanishi uchun butun sharoitlar yaratilgan, oʻz qobiliyatlarini namoyon qilish imkoniyatlari taʼminlangan. Bolalar bogʻchasida qatʼiy tartib va intizom oʻrnatiladi, bolalar erkliklari taʼqiqlanadi. Tarbiyachilar bolaning shaxsiy hususiyatini yaxshi biladilar, lekin bu hususiyatlari tugʻma deb hisoblamaydilar.

Bolalar bog'chasida o'zaro urushlar, erkaliklar, kattalar talabiga bo'ysunmaslikka yo'l qo'yilmaydi, yomon intizom ilk ko'rinishidayoq bartaraf etiladi, agar bola o'zini yomon tutsa, tarbiyachi uning yoniga kelib, bu holatini sezganini bildiradi, lekin gapirmaydi. Bola o'z aybini tushungachgina tarbiyachi uning nomini aytib chaqiradi. Urush, xonadan haydab chiqarish, umuman jazolash man etiladi. Intizomni yaxshi ushlab turishning samarali yo'li bu - taqqoslash va rag'batdir, deb hisoblashadi.

Bolalarni yoshligidan boshlab o'z xulq-atvorlarini tahlil etishga o'rgatib boriladi. Bolalar diqqat bilan eshitadilar va to'g'ri hayotiy misollarni eslab qoladilar. Har bir tartibsizlikka tanbeh beriladi, aks holda bola bu tarbiyasizlikni to'g'ri hisoblab, o'ziga singdirib olishi mumkin deb hisoblanadi. Xitoy bolalaridagi qat'iylik va mehnatsevarlik an'anaviy fazilatlarga aylangan. Yaponiyada maktabgacha ta'lim tizimi ham o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Yaponlar farzandlari bilan 5 yoshgacha shoh bilan gaplashgandek muomala qilishadi, 5 yoshdan 15 yoshgacha qul bilan gaplashgandek, 15 yoshdan keyin esa tengdoshi bilan gaplashgandek muomala qilishadi. 15 yoshli o'smir - o'zining majburiyatlarini yaxshi biladigan, va qoidalarga bo'ysinadigan yoshdagi katta odam deb hisoblanadi.

Yaponlar bolaning erta voyaga yetishi tarafdoridirlar. Turli yoshlarda tarbiyaning turli muammolariga urg'u beradi. Masalan, 1 yoshda - o'ziga ishonch hissini uyg'otish. 2 yoshda - amaliy san'at qo'l mehnatini ko'rsatish. 3 yoshda - burch hissinitarbiyalash. 4 yoshda - yaxshilik va yovuzlikni farqlashga o'rgatish. 5 yoshda - liderlik hislatlarini tarbiyalash, mustaqillikka, reja tuzish va ulami bajarishga o'rgatish.

Yaponiyada maktabgacha tarbiya beshta yo'nalishni o'z ichiga qamrab olgan, bular: – ijtimoiy munosabatlar; – salomatlik, xavfsizlik; – til; – atrof muhit; – his-tuyg'ularini ifodalash. Bolalarga oilada va jamoatda muomala qilishni, o'ziga ishonishni, yangi ko'nikmalarni egallashga, xalq ertaklarini va kitoblarni o'qib tilga va madaniyatga o'rgatadilar. Yaponiyadagi maktabgacha tarbiya tamoyillari – sog'lom, mustaqil, har tamonlama rivojlangan, bilimga ega va o'z madaniyati hamda Vatanini sevuvchi jamiyat a'zosini yaratishga qaratilgan. Yapon bolalari tabiatni juda sevadilar va chuqur his etadilar. Balkim, aynan shuning uchun ham Yaponiyada turli daraxtlar, tabiat hodisalariga bag'ishlangan milliy bayram va festivallar ko'p bo'lsa kerak. Yoshlikdan go'zallikni sevishni va tabiatni his etishni o'rgatilgan yapon bolalar bu tuyg'ular bilan umrbod yashaydilar. Malayziya maktabgacha ta'lim tizimida 5 xil: ijtimoiy muloqatchanlik, intellektual salohiyat, jismoniy yetuklik, ruhiy tarbiya, mehnat ko'nikmalarini shakllantirish kabi yo'nalishlarda bolalarni rivojlantirib borilishi ham maktabgacha yoshdagi bolalar ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga integratsion yondashishni belgilaydi.

Fransiyada maktabgacha talim tashkilotlarida mashg'ulotlar tonggi soat 8:30 dan kechki 16:20 ga qadar olib boriladi. Chorshanba kunidan tashqari barcha kunlar mashg'ulot kunlari hisoblanadi. Chorshanba kunlari bolalar raqs, dyuzdo, futbol va shu

kabi boshqa mashg'ulotlar bilan band bo'ladilar. Tashkilotlarda tabiatga doir mashg'ulotlar va rasm chizish ko'nikmalari shakllantiriladi. Shuningdek, chiroyli yozuvga alohida etibor qaratiladi. “Escargot” deb ataluvchi metod bog'chalarda keng qo'llaniladi va ushbu metod bolalarda tabiatga bo'lgan muhabbatni va hayvonlarga bo'lgan mehrni oshirishga xizmat qiladi. Barcha bolalarning faoliyati tabiat quchog'ida tashkil etishga va tarbiyaviy sifatlarni tabiat bilan uyg'un holda rivojlantirishga, shaxsiyatlik, ijtimoiy-emotsional, kommunikativ, xabardorlik, matematik, jismonan, ijodiy kabi bolalar rivojlanishning olti yo'nalishiga ahamiyat berilishi talim-tarbiya jarayoniga integrativ yondoshishni bildiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni tarbiyalashdagi bunday ijobiy qarashlar bilan bir vaqtda, xulosa tariqasida aytish joizki xorijiy mamlakatlarning maktabgacha ta'lim tizimlarini o'rganish, ularning ilg'or tajribasini tahlil etish va respublikamiz sharoitiga moslashtirish bo'yicha aniq chora-tadbirlarni ishlab chiqish mamlakatimiz maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirib zamonaviylashtirishga imkon yaratadi desak mubolag'a bo'lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. İlk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. - T.:2018 y.
2. “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi.- T.:2018 y.
3. Г.И.ХАСАНОВА “Таълим жараёнида дастурлаштирилган ўқитиш технологиясидан фойдаланишнинг афзалликлари” Жиззах: 2020. 420 бет. 223-2256
4. Norquziyeva, M. (2020). Бўлажак ўқитувчиларнинг касбга муносабатини ўзгартириш-касбий барқарорликни таъминлаш гарови. Архив Научных Публикаций JSPI.
5. Abdurahmonovna, N. M. (2021). Pedagogical and Psychological Aspects of Professional Sustainability of Future Teachers.